

پروژه تشیع و امور جهانی

The Project on Shi'ism and Global Affairs

 HARVARD UNIVERSITY

PROJECT ON SHI'ISM & GLOBAL AFFAIRS

Weatherhead Center
FOR INTERNATIONAL AFFAIRS
HARVARD UNIVERSITY

مقدمه

معطوف شد. این امر باعث شد تا کفه ترازو در تحقیقات شرق شناسی و دین پژوهانه قدری به سمت تشیع سنگین شود و مراکز دین پژوهی از فضای تطبیق سازی اسلام با قرائت اهل سنت مقداری فاصله بگیرند. علاوه بر آثار متعددی که در معرفی و شناخت تشیع از سوی دین پژوهان غربی به رشته تحریر در آمد، کرسی‌ها، دوره‌ها و پروژه‌های

انقلاب اسلامی در ایران و در پی آن روی کار آمدن دولتی مذهبی و شیعی، دستاوردهای سیاسی، دینی و فکری متعددی به دنبال داشت. یکی از دستاوردهای این انقلاب دینی در آسیای جنوب غربی، آشنایی مجامع علمی بین‌المللی به ویژه مراکز دین پژوهی با تشیع است. از آن زمان به بعد، توجه محافل فکری جهانی به ویژه غربی به تشیع و شناخت آن

تحقیقاتی متعددی نیز در سراسر جهان به ویژه در غرب در دستور کار قرار گرفت. یکی از این پروژه‌ها با عنوان «تشیع و امور جهانی»، در مرکز Weatherhead وابسته به دانشگاه هاروارد است.

در معرفی و چرایی شروع این پروژه می‌خوانیم: پروژه تشیع و امور جهانی، تحقیقات گسترده‌ای را درباره مظاهر چند وجهی و متنوع تشیع در جهان معاصر انجام می‌دهد. مطالعه در حوزه‌های تشیع، افراط‌گرایی و چالش‌های مربوط به درگیری‌های فرقه‌ای اکنون بیش از هر زمان دیگری در تاریخ معاصر مورد نیاز است. از جنگ در یمن، تا درگیری‌های داخلی در سوریه و عراق، جنبش‌های شیعی به عنوان عناصر پویا و تأثیرگذاری در فضای ژئوپلیتیک خاورمیانه ظاهر شده‌اند. در کنار این موضوعات، سیاست خارجی ایران در منطقه و شبکه متحدان آن از جمله محور مقاومت، با توجه به نقش و نفوذ بیش از حد آن در ژئوپلیتیک منطقه نیز موضوع مهم و قابل مطالعه‌ای است. اهمیت پرداختن به این موضوع با توجه به درگیری‌های هسته‌ای مداوم بین ایران و آمریکا، تحریم‌های آمریکا

علیه ایران و متحدانش و همچنین رقابت آمریکا و روسیه در سوریه و جنگ سرد ایران و عربستان، بارزتر از گذشته است. فراتر از تأثیرات مشخص منطقه‌ای، این تحولات نوظهور بر سیاست جهانی از جمله امنیت بین‌المللی، سیاست خارجی دیگر کشورها و بازارهای جهانی تأثیر می‌گذارد. همچنین بحث‌های نظری گسترده‌تری در مورد مدرنیسم، دین و سیاست ایجاد می‌کند.

پروژه تشیع و امور جهانی شامل یک رویکرد میان‌رشته‌ای با تمرکز بر تاریخ، جامعه‌شناسی، الهیات و سیاست جوامع و ملل مختلف شیعه در سراسر جهان - که تعداد آنها بیش از ۲۰۰ میلیون نفر است و عمدتاً در سراسر خاورمیانه، مرکز و جنوب آسیا، آفریقا و غرب گسترش یافته‌اند - می‌باشد. در واقع ظهور تشیع مدرن یکی از وقایع بسیار مهم در شکل دادن به فضای فرهنگی و سیاسی جهان اسلام به ویژه در خاورمیانه بوده است و در حال حاضر منطقه شاهد احیای شیعه و برجستگی ژئوپلیتیکی روزافزون ایران و «محور مقاومت» است.

پروژه تشیع و امور جهانی

۲) عدم توسعه نظری رابطه دین و سیاست در اسلام، از جمله در مورد مسئله فرقه گرایی.

بر اساس تجربه گذشته در مرکز بلقر مدرسسه هاروارد، تمرکز این پروژه بر ژئوپلیتیک خاورمیانه و تنش زدایی فرقه‌ای در پروژه ایران بوده و اندیشمندان علوم سیاسی، مورخان، سیاستگذاران، رهبران مذهبی و سایر متخصصان را درگیر می‌کند. با استفاده از این طیف متنوع، این پروژه مرجع مقایسه‌ای ارزشمندی برای بحث‌های کلان‌تر در عرصه بین‌الملل، از جمله فرقه گرایی، هویت سیاسی تشیع، و رابطه دین و سیاست در این مذهب خواهد بود.

پروژه تشیع و امور جهانی، در چهار حوزه اصلی به اجرا در خواهد آمد که عبارتند از:

۱) تاریخ و هویت شیعه؛

۲) تشیع و ژئوپلیتیک؛

۳) فرقه گرایی قومی و مذهبی و تنش زدایی فرقه‌ای؛

۴) پراکندگی جهانی شیعیان.

هزینه‌های این پروژه از طریق کمک مالی بنیاد «هنری لوس»^۱ تأمین می‌شود و به پژوهش در حوزه تفکر و هویت شیعه در قالب‌های ایرانی، عربی و سایر موارد شیعه فراملی کمک می‌کند. شیعه، با توجه به اینکه از لحاظ ماهیتی نهادی به هم مرتبط بوده و شبکه‌های سیاسی و اجتماعی آن بسیار فراتر از مرزهای امروزی کشورهای خاورمیانه است، از اهمیت بسیاری برخوردار است. با این وجود تحقیقات علمی در مورد این موضوعات با دو چالش اساسی روبرو است:

۱) برخورد با تشیع سیاسی امروزی با برجسب اسلام «غیر سنتی» در محیط‌های آکادمیک؛ و

1 - the Henry Luce Foundation

مدیران پروژه:

۱- پیام محسنی

(Payam Mohseni)

او مدیر پروژه تشیع و امور جهانی است. محسنی مدرّس در دانشگاه هاروارد، و استاد مطالعات اسلامی در مدرسه الهیات هاروارد است. مطالعه سیاست مقایسه‌ای و روابط بین الملل خاورمیانه و شمال آفریقا؛ موضوعات مرتبط با دولت و جامعه در ایران؛ اسلام و سیاست؛ اقتصاد سیاسی؛ جامعه مدنی؛ و همچنین موضوعات مرتبط با دموکراتیک شدن از جمله علایق پژوهشی پیام محسنی است.

۲- علی اصنی

(Ali Asani)

او استاد دین و فرهنگ اسلامی در گروه زبان‌ها و تمدن‌های خاورمیانه در دانشگاه هاروارد است. علایق پژوهشی او عبارتند از: زبان‌ها و ادبیات آفریقایی و جنوب آسیا؛ اسلام و جوامع معاصر مسلمان؛ دین، ادبیات و هنر در فرهنگ‌های مسلمان؛ حضور مسلمانان در ادبیات معاصر جهان؛ عرفان اسلامی (تصوف)؛ و نیز تاریخ و اندیشه اسماعیلیه.

پروژه تشیع و امور جهانی

۱۴۰۰) در ذیل برنامه کلان «تنوع و وحدت در تشیع فراملی» با موضوع «گفت‌وگویی درون شیعی، تنوع در درون تشیع» برگزار شد. در این برنامه اندیشمندانی از جمله سید حسین نصر و رضا شاه کاظمی حضور داشتند. در سمپوزیوم مذکور نمایندگان همه فرق شیعی از جمله اسماعیلی، زیدی، علوی، بکتاشی، جعفری و.. حضور داشتند و به سخنرانی پرداختند.

برخی از پتل‌های این سمپوزیوم عبارتند از:

- رویکردی به گفت‌وگویی درون شیعی؛^۱
- تشیع و تصوف؛ میراث اسلامی باطنی‌گری؛^۲
- تشیع و پویایی جمعیتی اقلیتی در جنوب آسیا؛^۳
- هویت و سیاست‌های اعترافی شیعه در خاورمیانه؛^۴

1 - Approaching Intra-Shi'a Dialogue
 2 - Shi'ism and Sufism: Islamic Traditions of Esotericism
 3 - Shi'ism and Minority Communal Dynamics in South Asia
 4 - Shi'a Confessional Identities and Politics in the Middle East

۳- ملانی کمت

(Melani Cammett)

او از مدیران آکادمی مطالعات بین‌المللی و منطقه‌ای هاروارد، دانشیار دانشکده و نیز از مدیران پروژه تشیع و امور جهانی است. علایق پژوهشی او سیاست‌های مقایسه‌ای؛ سیاست‌های توسعه محور؛ دین و قومیت؛ تعارض‌های دینی و سیاست خاورمیانه است.

علاوه بر مطالعات پژوهشی در حوزه تشیع، این پروژه برخی برنامه‌ها و رخداد‌های علمی در این خصوص را نیز میزبانی می‌کند. از جمله جدیدترین این برنامه‌ها، سمپوزیومی با موضوع گفت‌وگو میان نحله‌های مختلف شیعی بوده است. این سمپوزیوم در روزهای ۸ تا ۱۶ آوریل ۲۰۲۱ (۱۶ تا ۱۹ فروردین

An International Symposium on Intra-Shi'a Dialogue & Confessional Diversity within Shi'ism at Harvard University

Diversity and Unity in Transnational Shi'ism

Panel 2

Shi'ism and Sufism: Islamic Traditions of Esotericism

A historic 4-day symposium bringing together diverse voices from 20+ leading scholars of Shi'a thought and communities across Zaydi, Ismaili, Alawi, Alawite, Bektashi, & Twelver Jafari Muslim denominations and beyond at Harvard University.

Amir Ehsanpour, Susan (William S. Maciel) Associate Professor, Religion and Music

Nicholas Redden, Harvard Divinity School, Director of Center for Islamic Studies

REZA SHAH-KAZEMI

Reza Shah-Kazemi, Institute for Jewish Studies

Moderator: Ali Asami, Harvard Divinity School, Director of Islamic and Global Studies

Shafiqur Rahman, Harvard Divinity School, Project on Religion and Global Affairs

Registration: bit.ly/symposium-signup
Website: bit.ly/intra-shia-symposium

April 6th, 2021

1:30PM EDT | 10:30AM PDT

ملاحظه:

به نظر می‌رسد پروژه تشیع و امور جهانی، علی‌رغم زمانمند بودن آن، حوزه گسترده‌ای از ابعاد و مطالعات مربوط به تشیع اعم از تاریخی و معاصر از جمله فرهنگ، سیاست، دینداری، گفت‌وگو و تعامل و... را در دستور مطالعه دارد و خروجی‌های این پروژه پژوهشی، می‌تواند منابع در دسترس قابل استفاده‌ای برای مخاطبان و پژوهشگران باشد. البته جای حضور پژوهشگران ایرانی داخل کشور اعم از حوزوی و غیر حوزوی به عنوان کنشگران علمی در این پروژه خالی است.

فصلنامه علمی

سال اول، شماره اول، تابستان ۱۴۰۰
Vol. 1, Summer 2021, No 1

۷۴